

ІГОР КРИВОЩЕЯ

ШЛЯХТА УМАНЩИНИ В ІМПЕРСЬКУ ДОБУ

(кінець XVIII — перша половина XIX ст.)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК
«СТАРА УМАНЬ»**

ІГОР КРИВОШЕЯ

**ШЛЯХТА УМАНЩИНИ
В ІМПЕРСЬКУ ДОБУ**
(кінець XVIII – перша половина XIX ст.)

Монографія

Умань

2014

УДК 94(477.46) "178/185"
ББК 63.3(4 Укр – 4 Чек)51
К 82

*Рекомендовано до друку Вченою радою Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
(протокол № 2 від 30 вересня 2013 року)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

КУЗНЕЦЬ ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

кандидат історичних наук, професор, декан історичного факультету, завідувач
науково-дослідної лабораторії
«Історичне краєзнавство Уманщини»
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини (Умань, Україна)

ТРИГУБ ПЕТРО МИКИТОВИЧ

доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин і зовнішньої
політики Чорноморського державного університету
імені Петра Могили (Миколаїв, Україна)

ЕПШТЕЙН ТАДЕУШ

доктор хабілітований, Інститут історії Польської Академії Наук
(Варшава, Польща)

Кривошея І. І.

К 82 Шляхта Уманщини в імперську добу (кінець XVIII – перша поло-
вина XIX ст.) / І. І. Кривошея. – Умань : ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»),
2014. – 254 с. : кольор. іл.

ISBN 978-966-304-049-3

Наукове видання присвячено уманській шляхті кінця XVIII – першої половини XIX століття. Головна увага приділяється процесу її інкорпорації та легітимації до стану російського дворянства, участі у польському національно-визвольному повстанні 1830 – 1831 років. Висвітлено механізм соціальної декласації уманської шляхти. Важливе значення має представлена в тексті монографії персональна інформація про шляхтичів Уманщини.

Видання прислужиться для генеалогічних розвідок та краєзнавчих досліджень. Для усіх, хто цікавиться історією.

УДК 94(477.46) "178/185"
ББК 63.3(4 Укр – 4 Чек)51

ISBN 978-966-304-049-3

© Кривошея І.І., 2014

ЗМІСТ

<i>ПЕРЕДМОВА.....</i>	<i>4</i>
 <i>РОЗДІЛ 1</i>	
<i>Джерела та історіографія.....</i>	<i>6</i>
 <i>РОЗДІЛ 2</i>	
<i>Інкорпорація та легітимація шляхти Уманичини до стану російського дворянства.....</i>	<i>13</i>
 <i>РОЗДІЛ 3</i>	
<i>Демагнатеризація уманських маєтків графів Потоцьких.....</i>	<i>157</i>
 <i>РОЗДІЛ 4</i>	
<i>Уманська шляхта в польському повстанні 1830 – 1831 років.....</i>	<i>179</i>
 <i>РОЗДІЛ 5</i>	
<i>Декласація шляхти Уманського повіту в 30 – 50-х роках ХІХ століття.....</i>	<i>196</i>
 <i>РОЗДІЛ 6</i>	
<i>Уманський василіанський монастир.....</i>	<i>230</i>
 <i>ПІСЛЯМОВА.....</i>	 <i>252</i>

ПЕРЕДМОВА

Науковець завжди йде шляхом, з одного боку – вже частково пройденим його попередниками, а з іншого – торує своє власне пасмо на широкій дослідницькій дорозі тієї чи іншої проблеми. Відомий учений В. Підгаєцький висловив колись дуже цікаве міркування: «Історія – це не лише саме минуле, але й шляхи самого історика до нього»¹.

Перші кроки завжди складні, адже йде дослідник шляхом, для нього не знаним, а тому не уникнути помилок. Водночас, пройшовши доволі значну частину дороги, він оглядається і дивиться/аналізує попередні студії. Зокрема, на цьому наголошував колись Іван Франко, який вказував, що історія «ніколи не стане і не може стати повною, скінченою, такою, про котру можна би сказати: се будинок готовий, ні однієї цеглини в нім не хибує. (...) Історія назавсідги останеться таким будинком, котрий кожде покоління в більшій або меншій часті перебудовує і пересипає до власних потреб, до власних поглядів»².

Дослідження попередників, з одного боку – це своєрідний вказівник на цьому шляху, а з іншого – підґрунтя для аналізу та роздумів про правильність чи хибність думок авторів минулого. Водночас інколи брак джерельної бази не дозволяє перевірити їх правильність, і тоді історик приймає твердження попередника як аксіому.

¹ Підгаєцький В. Історія як вухо Ван Гога і/або, як людина у минулому і/або минуле в людині // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки / Головний редактор В. Смолій; відповідальний редактор І. Колесник. – Вип.1. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – С.62.

² Цит. за: Мазепа В. Історіософські ідеї Івана Франка // Київська старовина. – 2000. – №2. – С.22.

За останні двадцять років у дослідженні минулого Уманщини відбулися суттєві зрушення. Друком вийшли праці, які через ідеологічну заангажованість не могли з'явитися в радянську добу³.

Праця над цією монографією тривала понад 15 років. Окремі її частини було опубліковано у вигляді статей як в Україні, так і за кордоном⁴.

Пропонована монографія є першою комплексною спробою, спираючись на широку джерельну базу, неупереджено висвітлити історію шляхти Уманщини кінця XVIII – середини XIX століття і персоніфікувати минуле на регіональному рівні. Адже саме люди творили, творять і будуть творити історію...

На завершення зазначимо, що дослідження не претендує на абсолютну повноту висвітлення минувшини Уманщини, а лише вказує шлях, яким треба рухатися наступникам.

³ Бодров Ю. І. Історія Уманського козацького полку: Монографія. – К., 2001. – 276 с.; Нарис історії Уманщини (з найдавніших часів до 60-х років XX століття): Монографія / – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 266 с.; Гайдамацький рух на Уманщині. Коліївщина 1768 року: Хрестоматія / Монке С. Ю., Кузнець Т. В., Петренко А. І. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2002. – 213 с.; Кузнець Т. В. Православне духовенство Уманщини XIX – початку XX століття: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2006. – 607 с.; Діденко О., Стефанович В., Черномаз Б. Збірник археологічних пам'яток Уманщини: Монографія. – Умань, 2006. – Т. 1. – 343 с.; Скус О. В. Релігійна палітра Уманщини 1793 – 1917 років: Монографія. – Умань: Видавець «Сочінський», 2009. – 266 с.

⁴ Кривошея І. Дворянські роди Уманського повіту внесені до родовідної дворянської книги Київської губернії наприкінці XVIII – перша половина XIX ст. // Генеалогічні записки Українського Геральдичного Товариства. – Біла Церква, 2000. – С.121 – 125; Кривошея І. І. Список волинської шляхти, що мешкала в Уманському повіті Київської губернії у першій третині XIX століття // Метафора спільного дому. Заславщина багатьох культур. Матеріали наукової конференції 21 – 22 грудня 2006 року / Упор. І. Тесленко. – Острог: Вид-во НАУ «Острозька академія», 2006. – С.247 – 258; Кривошея І. І. Список легітимної шляхти Уманського повіту Київської губернії кінця XVIII – першої третині XIX століття (літери А-Д) // Козацька скарбниця. Гетьманські читання. Вип.3. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2006. – С. 136 – 159; Кривошея І. І. Список легітимної шляхти Уманського повіту Київської губернії кінця XVIII – першої третині XIX століття (літери Е – К) // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – 2008. – №11. – С. 106 – 117; Кривошея І. І. Джерела до історії та генеалогії шляхти Правобережної України: список родів внесених до родовідної книги Київської губернії по Уманського повіту кінця XVIII – першої третині XIX століття (літери Л – Н) // Козацька скарбниця. Гетьманські читання. – Вип.5. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2009. – С. 123 – 142.

РОЗДІЛ 1

ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРІОГРАФІЯ

Джерела відіграють важливу, навіть першочергову, роль у спробі історика реконструювати минуле. Тривалий час історія та генеалогія шляхти українських земель була темою, особливо в радянську добу, яка викликала ідеологічно негативну реакцію. Наприкінці ХХ століття ситуація змінилася, і поволі науковці звернули увагу на привілейовану верству суспільства. У 90-х роках ХХ століття – на початку ХХІ століття козацько-шляхетська генеалогічна тематика в наукових студіях активно досліджується. Поруч з аналітичними статтями⁵, книгами⁶ і захищеними дисертаціями⁷ з'явився блок збірників документів (списків чи

⁵ Дзира Я. Шляхетсько-козацький рід Политик (Полетика, Польтика, Політика, Политковський) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць: У двох частинах / Відп. ред. М. Ф. Дмитрієнко. – К.: НАН України, Інститут історії України, 2005. – Число 12. Част.1. – С.237 – 248; Дмитрієнко М., Томазов В. Патони та Патон-Фонтон-де-Веррайон. Поколінний родовий розпис // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць: У двох частинах / Відп. ред. М. Ф. Дмитрієнко. – К.: НАН України, Інститут історії України, 2005. – Число 12. Част.1. – С.228 – 236 та ін.

⁶ Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця ХІV до середини ХVІІ ст.: Волинь і Центральна Україна. – К., 1993. – 413 с.; Довбищенко М. В. Волинська шляхта у релігійних рухах (кінець ХVІ – перша половина ХVІІ ст.). – К.: ПП Сергійчук М. І., 2008. – 882 с.; Ворончук І. О. Родоводи волинської шляхти ХVІ – першої половини ХVІІ ст.) (реконструкція родинних структур: методологія, методика, джерела): Наук.- метод. вид. – К.: Вища шк., 2009. – 511 с.: іл.

⁷ Кривошея І. І. Козацька старшина Переяславського полку (1648 – 1782): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київ. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 1998. – 16 с.; Целуйко О. П. Рід Даниловичів у кінці ХVІ

реєстрів), які дозволяють ґрунтовно дослідити долю шляхти наприкінці XVIII – у XIX ст. Серед них насамперед варто відзначити студії, підготовлені С. Лисенко та Є.Чернецьким⁸, а також автором цієї праці⁹.

– на початку XVIII ст.: історико-генеалогічне дослідження: Автореф. дис.... канд. іст. наук: 07.00.06 / Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2003. – 25 с.; Томазов В. В. Генеалогія козацько-старшинських родів: історіографія та джерела (друга половина XVII – початок XXI ст.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06 / Інститут історії України НАН України. – Київ, 2005. – 20 с.; Кривошея В. В. Персональний склад та генеалогія української козацької старшини (1648 – 1782 рр.): Автореф. дис... д-ра іст. наук: 07.00.06 / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознав. ім. М. С. Грушевського. – К., 2006. – 33 с.; Якимчук О. О. Шляхта Рівненського повіту в соціально-економічному та культурному житті краю кінця XVIII – початку XX ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2007. – 20 с.; Войтенко Ю.М. Еліта Правобережної України в російському імперському суспільстві: політико-соціальні виміри (1793 – 1832 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Держ. вищ. навч. закл. «Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». – Переяслав-Хмельниц., 2008. – 19 с.; Чернецький Є. А. Формування і соціальне структурування шляхти Радомишльського повіту Київської губернії в кінці XVIII – першій третині XIX ст.: генеалогічний та історико-демографічний аналіз: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06 / Український НДІ архівної справи та документознав. – Київ, 2010. – 18 с.; Циганенко Л. Ф. Дворянство Півдня України (друга половина XVIII ст. – 1917 р.): Автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – 43 с.

⁸ Наприклад: Лисенко С. Список шляхти Кам'янецького повіту, визнаної в правах російського дворянства у 1802 році // Генеалогічні записки Українського товариства. Випуск II. – Біла Церква: ТОСК, 2001. – С.213 – 224; Лисенко С., Чернецький Є. Правобережна шляхта (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). Список шляхти Волинської, Київської та Подільської губерній, дворянські права якої перевірила Центральна ревізійна комісія. – Біла Церква: Видавництво ТОСК, 2002. – 394 с.; Список білоцерківської шляхти / Уклад Євген Чернецький. – Біла Церква: ТОСК, 2001. – 78 с.; Дідичі та посесори Київської губернії на початку XIX ст.: Довідкове видання / Укладач Є. Чернецький. – Біла Церква: Видавництво ТОСК, 2002. – 38 с.; Список шляхти Київської губернії кінця XVIII – першої чверті XIX ст.: Київський повіт / Укладач Є. Чернецький. – Біла Церква: Вид. О. Пшонкінський, 2013. – 244 с. та ін.

⁹ Наприклад: Кривошея І. Дворянські роди Уманського повіту внесені до родовідної дворянської книги Київської губернії наприкінці XVIII – перша половина XIX ст. // Генеалогічні записки Українського Геральдичного Товариства. – Біла Церква, 2000. – С.121 – 125; Кривошея І. І. Шляхетські роди Уманського повіту Київської губернії записані в одnodворці // Генеалогічні записки Українського Геральдичного Товариств / Гол. ред. Є. Чернецький. – Біла Церква: ТехДокумент 2001. – С.205 – 212 та ін.

Джерельну базу дослідження історії і генеалогії шляхти¹⁰ Уманського повіту Київської губернії становлять архівні документи та їх публікації (незначна частина), мемуарна література, статистичні та довідкові збірники, краєзнавчі студії та статистичні дані в тогочасній пресі (газетах і часописах, окремих виданнях) тощо.

При дослідженні цієї наукової проблеми використовувалися архівні матеріали з фондів Центрального державного історичного архіву України (м. Київ), Державного архіву Київської області (м. Київ), Державного архіву Черкаської області (м. Черкаси), Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (м. Київ).

Отже, акцентуємо увагу на найбільш важливих питаннях джерелознавства та історіографії генеалогії та історії шляхти Уманщини.

Інкорпорація Правобережної України до складу Російської імперії нерозривно пов'язана зі спробою царського режиму зберегти статус-кво у соціальній структурі населення регіону. Як наслідок, наприкінці XVIII – першій третині XIX століття імперія поширила права російського дворянства на правобережну шляхту. Процес легітимації шляхти Уманщини дозволяє простежити детальне вивчення фонду, що знаходиться в Державному архіві Київської області. Матеріал, який зберігається у фонді 782 «Київське

¹⁰ Чернецький Є. Фонди дворянських установ Російської імперії в архівах Білорусії, Естонії, Латвії, Литви, Молдови, Польщі, України та Фінляндії. Том I. – Біла Церква: Видавець Пшонківський О.В., 2013. – 176 с.

губернське дворянське депутатське зібрання», було опрацьовано та опубліковано в різноманітних збірниках наукових праць¹¹. Відомі дослідники історії Київщини С. Лисенко і Є. Чернецький використали матеріал ДАКО і доповнили його іншими архівними джерелами, видавши список легітимованої шляхти Київської губернії. Прізвища, вказані в опублікованому реєстрі, також локалізуються і в Уманському повіті¹².

Підготовка і перебіг подій польських повстань 1830 – 1831 рр. та 1863 – 1864 рр. в Уманському повіті Київської губернії представлено в кількох архівних фондах:

1. Центрального державного історичного архіву України в м. Києві: Ф. 442 «Канцелярія Київського, Подільського та Волинського генерал-губернатора»; Ф. 467 «Київська губернська комісія по розбору справ учасників польського повстання 1831 р.»; Ф. 470 «Київська секретна комісія по таємних товариствах»; Ф. 481 «Центральна комісія з ревізії дій дворянських депутатських зібрань Київської, Подільської та Волинської губерній»; Ф. 1080 «Уманська повітова комісія по розгляду справ учасників повстання 1831 р.»;

2. Державного архіву Київської області: Ф. 2 «Канцелярія Київського губернатора»;

¹¹ Кривошея І. Дворянські роди Уманського повіту внесені до родовідної дворянської книги Київської губернії наприкінці XVIII – перша половина XIX ст. // Генеалогічні записки Українського Геральдичного Товариства. – Біла Церква, 2000. – С.121 – 125; Кривошея І. І. Список легітимної шляхти Уманського повіту Київської губернії кінця XVIII – першої третини XIX століття (літери А-Д) // Козацька скарбниця. Гетьманські читання. Вип.3. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2006. – С.136 – 159; Кривошея І. І. Список волинської шляхти, що мешкала в Уманському повіті Київської губернії у першій третині XIX століття // Метафора спільного дому. Заславщина багатьох культур. Матеріали наукової конференції 21 – 22 грудня 2006 року / Упор. І. Тесленко. – Острог: Вид-во НАУ «Острозька академія», 2006. – С.247 – 258.

¹² Легітимована правобережна шляхта (кінець XVIII – середина XIX ст.) / Уклад.: С. Лисенко, Є. Чернецький. – Біла Церква, 2006. – Т. 2: Список легітимованої шляхти Київської губернії (А – Я). – 224 с.

3. Державного архіву Черкаської області. – Ф. 833 «Уманський повітовий земський суд».

Документи, що висвітлюють діяльність Центральної ревізійної комісії по ревізії діяльності дворянських депутатських зібрань Київської, Волинської, Подільської губерній, зосереджено у фонді 481 Центрального державного історичного архіву України в м. Києві. Ґрунтовне опрацювання інформаційного потенціалу архівного фонду дозволило зрозуміти механізм «соціальної декласації»¹³ шляхти Уманщини в 30 – 50-х роках ХІХ століття¹⁴.

Процес інкорпорації аристократичних родів в Російській імперії на прикладі магнатів Потоцьких, використавши інформаційний потенціал фонду 782 Державного архіву Київської області, висвітлив у статті автор цієї монографії¹⁵.

Демографічні, етнонаціональні та соціально-конфесійні процеси в середовищі шляхти Уманщини допомагають вивчити ревізські казки¹⁶, перепис населення (1897 р.)¹⁷, а також метричні книги та сповідчі відомості церков¹⁸ і костьолів¹⁹.

Важливі матеріали про Уманське василіанське училище, яке було освітнім центром для шляхти регіону, знаходяться не лише у

¹³ Бовуа Д.. Шляхтич, кріпак і ревізор: Польська шляхта між царизмом та українськими масами (1831 – 1863). – К., 1996. – С.154.

¹⁴ Кривошея І. Декласація польської шляхти в 30 – 50-х роках ХІХ ст. (на прикладі Уманського повіту Київської губернії) // Національні меншини Правобережної України: історія і сучасність: Науковий збірник: Серія «Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині». – Т.18. / Відп. редактор М.Ю. Костриця. – Житомир: Видавництво «Волинь», 1998. – С.124 – 127; Кривошея І. І. Шляхетські роди Уманського повіту Київської губернії записані в однойдворці // Ґенеалогічні записки Українського Ґеральдичного Товариств / Ґол. ред. Є. Чернецький. – Біла Церква: ТехДокумент 2001. – С.205 – 212.

¹⁵ Кривошея І. Легітимність польського графського титулу Потоцьких // Пам'ять століть. – 2006. – №5(62). – С.210 – 215.

¹⁶ ДАКО. – Ф.280 «Київська казенна палата». – Оп.2.

¹⁷ ДАКО. – Ф.384. – Оп.12.

¹⁸ ЦДІАК України. – Ф.127 «Київська духовна консисторія». – Оп.1012,1015,1016.

¹⁹ ДАЧО. – Ф.931. – Оп.1.

фондах Центрального державного історичного архіву України в м. Києві²⁰, а й у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського²¹.

Серед мемуарної літератури другої половини XVIII століття особливу увагу привертають спогади Вероніки Кребс²² та священника Никифора Хмелевського²³. Окремі сегменти, які дозволяють відтворити минуле шляхетської спільноти Уманщини, що була власністю магнатів Потоцьких, знаходимо в книзі «Mały król na Rusi i jego stolica Krystynopol»²⁴ та у виданні «Pamiętnik oficjalisty Potockich z Tulczyna»²⁵.

Важливу групу джерел утворюють документи вищих державних інституцій Речі Посполитої та Російської імперії, розпорядження місцевих воєводських, губернських та повітових органів влади, свідоцтва про складання присяги Росії, ревізьких казок, паспорти, рішення про внесення до дворянської родовідної книги, матеріали слідчих комісій про участь у повстаннях, звіти чиновників особливих доручень тощо. Цінні матеріали знаходяться в Повному Зібранні Законів Російської імперії²⁶.

²⁰ ЦДІАК України. – Ф.442. – Оп.34. – Спр.1415; Там само. – Ф.2081 «Уманський монастир». – Оп.1. – Спр.1-11.

²¹ Інститут рукопис НБУ імені В. І. Вернадського. – Ф.II «Історичні матеріали»; Ф.XXIV «Уманська збірка».

²² Уманская резня. (Записки Вероники Кребс). – К., 1879. – 36 с.

²³ Илльяшевич В. Из воспоминаний священника о.Никифора Хмелевского об упраздненном базилианском училище, в г.Умани // Киевская старина. – 1892. – Т.38. – С.160 – 167.

²⁴ Mały król na Rusi i jego stolica Krystynopol. Z Pamiętnika klasztorowego 1766 – 1787 i z innych źródeł zebrał i zestawiał Jan Czernecki. – Kraków, 1939. – 501 s.

²⁵ Chrząszczewski A. Pamiętnik oficjalisty Potockich z Tulczyna. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1976. – 239 s., 8 s. tabl.: il., portr.

²⁶ Полное собрание законов Российской империи начиная с 1649 г. – СПб., 1830 – 1890.

Кілька слів про геральдичні збірники, в яких міститься інформація про шляхетські роди, що локалізувалися також і на Уманщині²⁷. Враховуючи їх потужний інформаційний потенціал, зауважимо, що вони містять окремі неточності і прогалини, які можна ліквідувати, лише опрацювавши архівні джерела і здійснивши порівняльний аналіз.

Господарсько-правові акти насамперед представлені купчими, контрактами, документами про введення у володіння маєтками, дорученнями на ведення справ, борговими розписками, протестами та рішеннями по судових позовах (борги, втечі кріпаків тощо), дарчими записами, духовними заповітами, свідоцтвами про власність. Більшість документів, що характеризують господарсько-правовий аспект, знаходяться у фонді магнатів Потоцьких (ЦДІАК України, ф. 49), Київського генерал-губернатора (ЦДІАК України, ф. 442) та фондах судових органів (ДАЧО, ф. 833, 777). Серед публікацій на господарсько-економічну тематику відзначимо студії автора цієї книги²⁸ та О. Лобко про землеволодіння Потоцьких, Строганових і Щербатових на Правобережній Україні²⁹. Серед інших досліджень згадаємо працю Т. Чубіної, яка, акцентуючи увагу

²⁷ Herbarz Polski Kaspra Nesieckiego s.j. powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza. – Lipsk, 1839; Zychliński T. Złota księga szlachty Polskiej: rocznik XIV. – Poznań, 1893; Dunin-Borkowski hr., J. Almanach Błękitny: Genealogia żyjących rodów polskich. – Lwów–Warszawa, 1903; Rodzina. Herbarz szlachty polskiej / Opracowany przez Seweryna hr. Uruskiego. – Warszawa, 1906.

²⁸ Кривошея І. Демагнатеризация латифундий на Правобережной Украине (первая треть XIX в.): Уманские имения Потоцких // Соціальна трансформація і міжетнічні відносини на Правобережній Україні: 19 – початок XX вв. Збір. статей / Під ред. К. Мацюзато (Славяно-євразійські дослідження. Вип. 8). – Сapporo – Москва, 2005. – С.8 – 29.

²⁹ Лобко О. А. Поміщицькі маєтки Правобережжя в умовах соціально-економічної трансформації 1831 – 1917 років (за матеріалами володінь графів Потоцьких): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». – К., 2008. – 20 с.

на біографічній складовій історії Потоцьких з Тульчина, в окремих випадках робить екскурси в уманські сторінки історії роду³⁰.

Важливий джерелознавчий аналітичний матеріал викладено у статті Н. Черкаської, присвяченій долі печерського архіву Потоцьких³¹.

Певну цінність для дослідника минулого шляхти Уманщини складають описи, укладені у 50 – 60-х роках ХІХ століття І. Фундуклеєм³² та Л. Похілевичем³³, в яких можна знайти інформацію про землевласників та інші важливі відомості статистичного та описового характеру.

Періодична преса досліджуваного періоду («Киевские губернские ведомости»³⁴ та інші) – це статистичні дані, списки чиновників, краєзнавчі розвідки, історичні нариси, що надають можливість зрозуміти особливості та характер розвитку стану з точки зору сучасника – все це також є джерельною базою для дослідження історії та генеалогії шляхти Уманщини.

Підсумовуючи короткий огляд звертаємо увагу на те, що пошук і опрацювання передусім документальної бази триває і не відомо, в якому ще архіві знайдемо документи з історії та генеалогії шляхти Уманщини.

³⁰ Чубіна Т. Рід Потоцьких в Україні (тульчинська лінія). – Черкаси: Черкаський ЦНТЕІ, 2008. – 512 с.

³¹ http://www.archives.gov.ua/Publicat/Pamjatky/Cherkaska_2005.php.

³² Статистическое описание Киевской губернии изданное тайным советником, сенатором Иваном Фундуклеем. – СПб., 1852. – Ч.І – ІІІ.

³³ Сказания о населенных местностях Киевской губернии или статистические, исторические, и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, пределах губернии находящихся, собрал Л.Похилевич. – К., 1864. – 763 с.

³⁴ «Киевские губернские ведомости». – 1838 – 1840, 1842 – 1845, 1849 – 1852, 1854 – 1859, 1862, 1864, 1866, 1885, 1914.